

Kiss Gábor

„Légigangszterek” Szeged felett Mennyből a bomba...

A történelem folyamán amerikai fegyveres erők egyszer harcoltak hazánk „földjén”, éspedig a második világháború folyamán. A két ország között a levegőben folyt véres háború, melynek résztvevői: a Magyar Királyi Honvéd Légierő és az Egyesült Államok Légierője (USAF). Az amerikai légi-erő kezdetben csak átrepült az ország fölött, majd 1944 tavaszán megkezdte a magyarországi célpontok bombázását. A hatalmas túlerő ellenére a magyar légvédelem hőiesen felvette a harcot a támadó légi kötelékekkel. Kezdetben főleg dunántúli és budapesti célokat támadtak, de lassan az ország egész területe célponttá vált. Szeged városa is felkerült a bombázandó célpontok listájára. A hely jelentőségét nem ipari vagy katonai létesítményei adták, hanem a közlekedésben, hadiszállásban elfoglalt helyzete. A keleti font déli szárnyán harcoló tengely csapatok számára hatalmas élelmiszerraktárak voltak a városban, emellett a Dél-Ukrajna Hadseregcsoporthoz utánpótlási vonalai haladtak rajta keresztül. Az első légiriadót április 2-án élte át a város, ekkor még nem érte támadás. A város összesen 72 légiriadót élt át a szeptember 19-iki utolsó átrepülésig.

A 72 riadóból szerencsére „csak” hét végződött bombázással, és még négy környező település – Felsőtanya (a mai Szatymaz) május 5-én, Domaszék augusztus 5-én, Királyhalma szeptember 5-én és Csorva (a mai Ruzsa) szeptember 11-én – szenvedett, feltehetően tévedésből, légítámadást.

A Szeged elleni első amerikai légítámadásokra a *Frantic Joe* fedőnevű hadművelet keretében került sor. A *Frantic Joe* során alkalmazták az ún. ingabombázás taktikáját. Ennek lényege hogy a támadó bombázó kötelékek nem repültek vissza olaszországi támaszpontjaikra, hanem közelebbi szovjet légibázisokat vesznek igénybe. A szovjet repülőtereken leszállva pihent a személyzet, újratöltötték a repülőgépeket üzemanyaggal, lőszerrel és bombával, majd a visszaút során is bombáztak ellenséges célpontokat.

Az első valós légiriadó, az első bombázás június 2-án érte Szeged városát. Először 7.55-kor jelentették a budapesti Légórtalmi Központba a kötelék észlelését, a légialarmot 8.12-kor rendelték el Szegeden a kötelék azonban elvonult, a riadót lefűjták. Mintegy két óra múlva újra elrendelték a riadót, s 10.20-kor megkezdődött a bombázás, melyet a 304. bombázóezred 454. bombázócsoportja hajtott végre, 38 db B-24 típusú nehézbombázó bevetésével. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának jelentése szerint: „*Szeged: rendező pályaudvar több találat. Részletes jelentés nincs*” –, de ezen kívül az Alsóvárost érte komolyabb rombolás. Találatot kapott az utáslaktanya és a szennyvíztelep,

A Tisza teherpályaudvar a bombázás után

A híres szegedi vasúti híd a bombázások után

58 ház tönkrement, 212 meg-rongálódott, 32 polgári személy életét veszítette. A támadás sokkhatásszerűen érte a lakosságot, hiszen ezelőtt még nem élt át ilyesmit. A felkészületlenség, az óvóhelyek hiánya miatt az Alsóváros lakossága a Tisza vízeseiben keresett menedéket. Budapest április 3-iki légítámadása után megkezdték az óvóhelyek – főleg pincék átalakításával – építését, de június 2-ra, mint láttuk, nem bizonyultak elegendőnek. A romeltakarításban a mentőcsoportokon kívül részt vettek polgári munkások, katonák, 200 fős zsidó munkaszolgálatos század, sőt még a Csillag börtön rabjait is kivezényelték. Másnap, június 3-án elrendelték a kitelepítést. Az üzemek nyersanyag készletét, félkész termékeit, tartalék berendezéseit, műkincseket, könyveket a környező településekre – Mórahalom, Balástya, Szatymaz – szállították. Később, augusztus 5–18. között pedig a gyerekeket, tanulókat telepítették ki a környező falvakra. Ezután majd egy hónapig tartó viszonylagos légcsend következett, leszámítva néhány zavaró- ill. átrepülést. A kibombázottak s egyéb bombakárosultak részére gyűjtést indítottak, amelyhez széles körök járultak hozzá, pl. a Belvárosi Mozi a június 2-án tartott előadásával (ahol az *Édes ellenfél* című magyar filmet vetítették, Szelezky Zita, Kiss Manyi és Latabár Kálmán szereplésével), amelynek teljes bevételét az alap számára ajánlották fel.

Július 3-án délelőtt a szirénák újra valós veszedelemre hívták fel a figyelmet. Aznap 600 bombából álló amerikai kötelék indult romániai és jugoszláviai olaj létesítmények lerombolására. Ebből a kötelékből vált ki 4 B-17 bombázó és 10.30-kor bombáit a városra dobta. A támadást három rárepüléssel hajtották végre. Az első rárepüléskor 2-2 bombát dobtak, majd 10-15 perc múlva tértek vissza hasonló bombamennyiséget ledobva, majd a harmadik rácsapás során ejtették ki maradék bombaterhüket. Az újságok által „légi-gangsztereknek”, „terrorbombázóknak” hívott repülőket vasúti hidat célozzák meg, de a híd sértetlen marad. A ledobott 20 bombából csak 14 robbant fel, 4 befuladt, 2 pedig a Tiszába hullott. Megsérültek az egyetemi épületek, a Horthy Kollégium, az OTI székház, a püspöki palota és a klinikák felől a légnyomás betörte a székesegyház ablakait, kisebb károk érték a piarista gimnáziumot, a bőrgyógyászati klinikát és a Közraktárak Rt. egyik raktárát. Hat találatot kapott a jutagyár, emiatt 5 hétre kénytelen volt leállni. A légiháború miatt egyes békés árucikkek hadi feladatot kapnak: az elsötétítés miatt szükségessé váltak különböző redőnyök és „Légvédelmi elsötétítő fekete papírfüggönyök”. A hirdetésekben nagybetűvel írják ki: „*Elsötétítő (légő) papír érkezett*”. Az újságban minden számban többször is közzé tették az alábbi mondatot vastag, fekete betűkkel nyomtatva: „*Légiriadó esetén mindenki saját érdekében azonnal menjen le az óvóhelyre*”. A város 29 kibombázott családot részesített segélyben, s ebédet is kaptak. A város vezetői, Magyary-Kossa Aladár főispán és dr. Tóth Béla helyettes polgármester még a légiriadó lefújása előtt a bombázás helyszínére siettek és intézkedtek. Légtalmi rendelkezések keretében, a tűzvézsek elkerülése érdekében szabályozták az aratást. A közzétett adatok szerint a károsultak javára július 3-ig 106 668 pengő gyűlt össze. Másnapra ez az összeg 116 265 pengőre emelkedett. Július 6-ig mintegy hetven bombakárosult család jelentett be lakásigénylést, de a más lakásigénylők nagy száma miatt nehezen kerültek sorra. Ezért a város vezetése úgy rendelkezett, hogy elsősorban a bombakárosultakat kell lakáshoz juttatni. Ezenkívül még elrendelték, hogy a munkahelyeken a munkát a légiriadó kezdetéig kell folytatni. Erre az utóbbi rendeletre azért volt szükség, mivel sokan már a riadó előtt óvóhelyre menekültek.

A július 3-i támadás után újra hosszabb szünet, átrepülésekkel tarkítva. Az újabb bombázás augusztus 20-án kapta a város. Az előbbihez hasonlóan ezt szintén egy kisebb kötelék hajtotta végre, mely egy, lengyel és cseh olajipari létesítmények ellen támadó kötelékből váltak ki. A 6 db gép 50 rombolóbombát dobott ki, melyek a laktanyában okoztak súlyos veszteséget, valamint eltalálták a Faludi Testvérek Gőzhenger- és Paprikalmát, a Szabadsajtó utca 26. szám alatt pedig telibe talál-

tak egy óvóhelyet, ahol 10 polgári személy életét veszítette. Az augusztus 22-i keddi főispáni nyilatkozat szerint a mentés már a légiriadó alatt megkezdődött, és kijelentette, hogy az elkövetkező 10 napban kizárólag csak a bombakárosultak lakásigénylését intézik. Az áldozatok temetésére délután 6 órakor került sor. A város koszorújára az alábbi szövege írták: „*Hősi halottainknak kegyelettel – Szeged város közönsége*”. Az óvóhelyek beomlásai miatt pedig a város légoltalmi parancsnoka felhívta a lakosság figyelmét az óvóhelyek alátámasztására. Ekkor kezdték meg az új riasztási rendszer bevezetését, melynek fontos eleme, hogy az óvóhelyeket ellátják rádióval, így folyamatosan tájékozódhatnak a légi helyzetről. Csataj Lajos honvédelmi miniszter Budapesten kiosztotta az első légő jelvényeket, s e napon Szegeden is kitiintették az arra érdemeseket. Megkapta a jelvényt többek között Magyar-Kossa Aladár főispán, Tóth Béla helyettes polgármester, Horváth József rendőr főtanácsos és Horváth István tűzoltó parancsnok. Az ügyintézés megkönnyítése érdekében a városi tanács elrendelte, hogy légiriádós napokon egy órával tovább tartson a hivatalos idő a városházán.

Az augusztus 24 -én támadó amerikai kötelék fő célpontjává a vasúti híd szolgált. A támadást a 47. repülőezred két bombázó csoportja hajtotta végre 49 nehézbombázóval, melyek mind B24 típusúak voltak. 9.45-kor 190 db romboló- és gyújtóbombát dobtak le a városra. A híd sértetlen maradt, közvetlen találat nem érte, bár összesen 58 becsapódás fogta körül. A jutagvár 40 találatot kapott, s teljesen elpusztult. További működésének biztosítása érdekében megmaradt felszerelését Nagymarosra telepítették át. Találat érte a Közraktárak Rt., a Futura és a Hangya gabonaraktárait, a Sylvánia fátalepet, a Mezőgazdasági Közraktárat. A raktárakban jelentős mennyiségű gabona veszett oda. Romba dőlt a Tisza pályaudvar emeleti vámháza, súlyosan megrongálódott a piarista gimnázium és a szennyvíztelep.

A bevetett gépek és a ledobott bombamennyiség számarányát tekintve legnagyobb légitámadás augusztus 29-én délelőtt érte a várost. 77 nehézbombázó 400 bombát dobott le, 169.4 tonna tömegben. 10.25 -kor kezdődő bombázás fő céljai a Szeged pályaudvar, Tisza pályaudvar, Hangya raktárak, Közraktárak Rt., valamint a Petróleum Rt. voltak, és továbbra is támadták a vasúti hidat. A Nagyállomáson telibe találtak egy sorozatvető lőszerrel megrakott német tehervonatot, s az így bekövetkező sorozatos robbanások miatt a bombázók elvonulása után csak két órával lehetett lefűjni a légiriadót. Ennél a támadásnál használtak először időzített bombákat, melyek az ejtés után akár napokig várakozva robbantak. Nagy kár érte az Országos Raktárházak Rt. nyersanyag- és élelmiszer-raktárait. A MÁV raktárházban 160 vagon termény semmisült meg, a raktárak környékét vastagon borította a robbanások által szétvetett gabonátömeg. A kárelhárító csapatok napokig mentették az égő és a szétszórott terményt. Az összes gabonaveszteség elérte 40 000 mázsát (400 vagon). A megmaradt szemeket biztonságosabb helyekre szállították. A vasutakat ért károk miatt kénytelenek voltak az egész személy- és teherforgalmat Szeged-Rókus pályaudvarra bízni.

Augusztus 31-én a városi kereskedelmi- és iparkamara közleményt tett közzé, amelyben szabályozta a munkavállalók fizetési viszonyait a légitámadások miatt előállt munkaidőkiegészések miatt. Úgy rendelkeztek, hogy 1.) ha a munkavállaló a légitámadás következtében elrendelt riasztás miatt a rendes munkáját nem végezheti, a munkaadó az elmulasztott munkaidőt úgy pótolta, hogy a riasztás miatt a munkavállaló a javadalmazásában ne rövidüljön meg; 2.) ha a munkavállaló a rendes munkáját a légitámadás által veszélyeztetett munkahelyen a riasztás tartama alatt is tovább folytatni köteles, 30 %-kal magasabb bér fizetendő neki; 3.) a légoltalomnál dolgozóakra is vonatkoznak a 2. pontban leírtak.

Szeptember 3-án újra a 304. ezred bombázócsoportjai hajtották végre a Szeged elleni legpusztítóbb légitámadást. A bombázásnak három epicentruma volt. Támadták az Alsóvárost, hol ki-

sebb károk keletkeztek. Második centrum a vasúti híd és környéke volt. A híd 8 találatot kapott, aminek következtében a 2. és 3. pillér között a Tiszába omlott. (A hidat a forgalom céljára provizórikus jelleggel helyreállították, ám a súlyos sérülések és a Trianon óta pangó forgalom nem tette szükségessé teljes felújítását. Ezért a háború után elbontották, és ma már csak a két parton álló hídfő – és az újszegedin az emléktábla – emlékeztet Magyarország első fémszerkezetű hídjára...) A gyermekklinika 7 találat érte, és az teljesen romba dőlt. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy épp az előző nap költöztették ki belőle a gyerekeket. Harmadsorban súlyos támadás érte a Csillag tér környékét, ahol 150 ház romba dőlt, 158 pedig megsérült. Valószínű, hogy az utóbbi esetben a bombázógépek igazi célja a német hadsereg 727. számú katonai rádióállomása lehetett, mely a tér környékén működött, és balkáni német csapatok és a németországi főhadiszállás között biztosította az összeköttetést.

Az utolsó légitbombázást szeptember 18-án élte át a város. Ekkor 51 db bombázó 112,2 tonna bombát oldott a város felett.

A légítámadások során 146 személy életét veszítette és 122 megsebesült. Lakhatatlanná vált 29 köz- és 181 magánépület, s ezeken kívül 1237 épület rongálódott. A károk mértékéről néhány adat:

A város ingó és ingatlan kára	5 973 360
A közületek ingó és ingatlan kára	89 007 000
MÁV ingó és ingatlan kára	2 408 000
Magánosok ingatlan kára	21 459 320
Magánosok ingó kára	6 834 152
Az összes anyagi kár értéke	125 681 132 pengő

A károkat jelentősen növelte, hogy a polgári és katonai légoltalmi szolgálat nem volt teljesen felkészülve, gyenge volt Szeged légvédelme is. Vadászpilóták nem védtek a város légterét, mivel a Dunántúlon koncentrálták őket a terület védelmére. Nem rendelkeztek nehéz légvédelmi ütegekkel, a bevetett lövegek pedig gyenge határfokúak voltak a nagy magasságban repülő bombázókkal szemben. Így a város csak a passzív védekezésre szorítkozhatott. A hadiüzemeket bunkerek építésére kötelezték, a tűzoltóságot pedig megerősítették, létszámát kétszeresére emelték. Az 1944. február 9-i közgyűlési határozat intézkedett a híradó-, figyelő- és riasztószolgálatról, a tűz- és gázvédelemről, az egészségügyi- és mentőszolgálatról, valamint az elsötétítés rendjéről. A légoltalmi szolgálatot április 21-én átszervezték, állománya 480 főből állt. A szolgálat központját a városház pincéjében helyezték el, ahonnan összeköttetésben állt a figyelőszolgálattal és a légő alközpontokkal, amik saját mentőegységekkel rendelkeztek. Légvédelmi figyelőpontok voltak Algyőn, Kübekháza, Ferencszálláson és Rösztén, melyek az országos hálózatba tartoztak, de a város még telepített két saját figyelőállást: a városháza tornyára és a Fehér tóhoz. Az intézkedések ellenére nem sikerült teljesen kiépíteni a város védelmi rendszerét. A riasztási rendszer szirénái csak Belvárosban voltak kiépítve, a külkerületekben kézi- (harang, gong) riasztás működött.

Felhasznált Irodalom

- ▣ Jancsák Csaba: A magyar vasúti hídépítés történetének vázlata. A szolnoki fahídtól a sinkai vasbeton viaduktig. In: Belvedere Meridionale 94/VI. 1-2. 23-26. p.
- ▣ Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula: Légi háború Magyarország felett I-II. kötet.
- ▣ Szeged története 4. kötet. Szerk.: Serfőző Lajos. Szeged, 1994.
- ▣ Szegedi Új Nemzedék 1944. évi évfolyam, VII. 1., 2., 4., 5., 6., 8.; VIII. 22., 23., 30., 31. sz.